

Зайцева-Калаур І. В.

*к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету*

Кучарська Х. А.

*магістр освітньо-професійної
програми «Право»,
Західноукраїнського національного
університету*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА СВОБОДУ ІНФОРМАЦІЇ

Право на свободу вираження поглядів та інформацію є одним із базових принципів демократичного суспільства, однією з основних передумов його прогресу. Дане право передбачено у ст. 10 Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, ст. 19 Загальної декларації прав людини, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та інших міжнародних і регіональних документах [1; 2; 3].

Як повноцінний суб'єкт міжнародних відносин, Україна завжди дотримувалась та дотримується міжнародно-правових норм та зобов'язань, серед яких своє закріплення віднайшло і право на свободу слова, яке є основоположним у діяльності ЗМІ.

Україна є підписантом Міжнародної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадські та політичні права та Європейської конвенції з прав людини. Як країна-учасниця Організації безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Україна також політично пов'язана із низкою зобов'язань, прийнятих цією організацією у сфері прав людини, як частини так званої Гельсінської декларації.

На національному рівні Конституція України захищає права на свободу вираження поглядів та свободу інформації. Так, ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [4]. Крім того, Законом України «Про інформацію» гарантується відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією та свобода вираження поглядів і переконань [5].

Ст. 9 Конституції України передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Таким чином, тлумачення та застосування права на свободу вираження поглядів та свободу інформації має здійснюватися відповідно до згаданих вище міжнародно-правових норм, а

також практики відповідних міжнародних судів, зокрема, Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) Ради Європи (РЄ). Більше того, міжнародні стандарти у сфері свободи вираження поглядів та свободи інформації встановлюються не лише правовими інструментами, а також через низку установ та органів, що мають визнану можливість впроваджувати положення «м'якого права» (soft law) у цій сфері.

Аналізуючи законодавство України та міжнародні норми варто наголосити, що не зважаючи на нормативне закріплення дане право не є виключним, тобто підлягає певним обмеженням.

Конституція України, посилаючись на міжнародні норми вказує, що здійснення та реалізація права на свободу вираження поглядів та свободу інформації може бути обмежене тільки законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, а метою такого обмеження є запобігання заворушенням чи злочинам.

Міжнародне право чітко передбачає, що в будь-яких національних фактах та обставинах такі обмеження є винятковими і повинні відповідати ряду вимог. Так, порушення цього права дозволене лише за умови, якщо воно передбачене законом, відповідає одній із законних цілей, визначених у пункті 2 статті 10 Конвенції, є необхідним у демократичному суспільстві (мається на увазі, що воно викликане нагальною суспільною потребою) та є пропорційним встановленим законним цілям, а саме: національна безпека, територіальна цілісність або громадська безпека, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі, захист репутації чи прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації або підтримання авторитету й неупередженості суду.

Під критерієм законності розуміють те, що обмеження діяльності або ліквідація організації ЗМІ повинно бути закріплено у нормативних актах держави, тільки в такому разі таке рішення буде законним. Втім, у Рекомендаціях для посилення та просування свободи медіа в Україні зазначено, що законодавство, що обмежує висловлювання на підставі загрози національній безпеці, є легітимним лише у випадках, коли вони покликані неминуче чи імовірно підбурити насильство, і існує прямий і безпосередній зв'язок між висловлюванням і вірогідністю виникненням такого насильства [6].

Наступним критерієм постає необхідність таких заходів у демократичному суспільстві. Так, у вище зазначених Рекомендаціях визначено, що всі журналісти повинні, застосовуючи найвищі професійні стандарти, забезпечувати точність і об'єктивність подання всієї інформації [6]. Журналісти також мають утримуватися від оприлюднення необґрунтованої, заангажованої або упередженої інформації, а також чуток або припущень. У справі «Зарубін та інші проти Литви», ЄСПЛ вказує, що головним стандартом діяльності ЗМІ є «відповідальна журналістика» та визнає, що обмеження стають допустимими, враховуючи попередню неналежну поведінку медіа при висвітленні будь-яких подій [7].

Ключовим та не менш важливим компонентом легітимності обмеження свободи слова та діяльності ЗМІ є правомірність, за якою, будь-які обмеження повинні переслідувати одну чи декілька правомірних цілей, тобто забезпечувати законну мету. Так, для прикладу, у справі Персел та інші проти Ірландії заявникам, журналістам і продюсерам радіо- або телевізійних програм, було заборонено транслювати інтерв'ю або доповіді про інтерв'ю з представниками Ірландської республіканської армії (ІРА), незаконної терористичної організації та інших пов'язаних з нею організацій. Метою цього обмеження було запобігання передачі останнім шифрованих повідомлень та сприяння їх незаконній діяльності та насильству [8]. У іншій справі «Рой ТВ А/С» проти Данії компанія-заявник, яка керувала телевізійним каналом, за рішенням ЄСПЛ була визнана винною у сприянні терористичній організації РПК (Робітничої партії Курдистану) в своїх програмах. Суд врахував плив і характер оскаржених програм, які були розповсюджені серед широкої аудиторії та містили підбурювання до насильства та підтримку терористичної діяльності і, таким чином були безпосередньо пов'язані з запобіганням тероризму, питанням, яке було першорядним у сучасному європейському суспільстві. Суд також вказав, що за наявності достатніх підстав вважати, що медіа здійснило такі дії, позбавлення ліцензії на мовлення є необхідним і пропорційним заходом шкідливому впливу на суспільство внаслідок їхньої діяльності [8]. Тому, обмеження таких ресурсів, переслідує легітимні цілі захисту суспільства від порушень публічного порядку та національної безпеки держави від зовнішніх загроз.

Національна безпека – це стан захищеності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує умови існування людини, держави і суспільства, які гарантовані Конституцією та законами України. Національна безпека залежить від інформаційного компоненту по співвідношенню «частина-ціле», тому, одним з головних завдань держави стає захист інформаційного простору та гарантування інформаційної безпеки [9].

Сьогодні однією з ключових загроз є приватизація олігархічними компаніями чи владними фізичними особами медіахолдингів. Це зумовлює диктування власної редакційної політики з елементами маніпулятивної пропаганди або неприхованої антиукраїнської агітації. В результаті таких подій право на свободу вираження поглядів, гарантоване як національним законодавством так і низкою міжнародних актів, стає зброєю, яка впливає на населення, формує негативне ставлення до держави, викривляє важливі історичні факти та події, що мають національне значення та впливає на ефективність сучасних реформ в Україні.

Таким чином, за умови пріоритетності національних інтересів, необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз державні органи влади можуть вдаватись до певних обмежень права на свободу вираження поглядів та інформацію задля забезпечення національної безпеки держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини 1948 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 16.02.2021).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 16.02.2021).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 17.02.2021).
4. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення: 17.02.2021).
5. Про інформацію: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12> (дата звернення: 17.02.2021).
6. Посилення та просування свободи медіа в Україні: Рекомендації. *Internews FreeMedia*. 2018. 36 с.
7. ECHR: *Ukrainian Aspect. Провокативна поведінка не узгоджується з концепцією відповідальної журналістики*. 2019.
8. Дроздова О. Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – Заборона зловживання правами 2019. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_17_UKR.pdf (дата звернення: 14.02.2021).
9. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Humanitarian vision*. 2016. Vol. 2, № 1. С. 27-32.

УДК 347

Olha Zyhrii

*Associate Professor, Ph.D.,
Associate Professor of Department
of Civil law and Process,
West Ukrainian National University*

ASPECTS OF LEGISLATION ON THE OPENING OF THE LAND MARKET IN UKRAINE

It has been repeatedly noted in scientific works that land reform in Ukraine was aimed at overcoming the monopoly of state ownership of land, creating appropriate conditions for equal development of various forms of management, rational use and protection of land, the formation and development of effective market turnover. Land